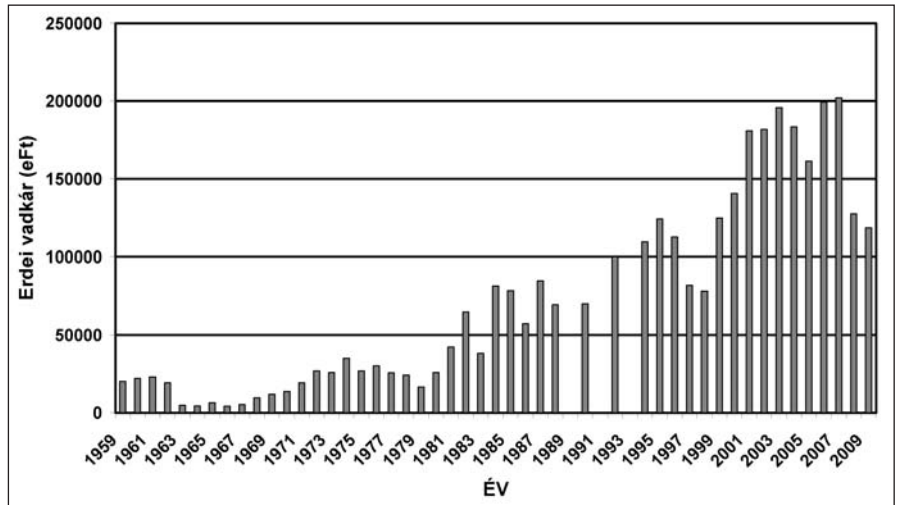

Gondolatok vadkárrol, vadlétszámrol

„Az erdő elsődleges rendeltetése maga az erdő léte”

Bár a címben megfogalmazott gondolatot így szó szerint nem tartalmazza az „új Erdőtörvény” (2009. évi XXXVII. Tv. Továbbiakban Etv.), azonban számos pontja arra utal, hogy alkotóiban tetten érhető e filozófia. Ez igazán örvendetes, hiszen az erdei ökoszisztémákra nagyobb szükségünk van, mint azt sokszor gondoljuk. Az értelmes ember (*Homo sapiens*) és a gazdálkodó ember (*Homo oeconomicus*) után meg kell jelennie a „bölcse gazdálkodó” embernek, aki persze továbbra is a saját érdekében végzi tevékenységét, azonban mindezt úgy teszi, hogy az őt körülvevő rendszer ne sérüljön. Az Etv. e tekintetben nagyon egyértelműen fogalmaz: „az erdei haszonvételek gyakorlása során törekedni kell az olyan módszerek alkalmazására, amelyek biztosítják, hogy az erdő megőrizze biológiai sokféleségét, természetességét vagy természetszerűségét...” és ezzel komoly felelősséget ró az erdőgazdálkodóra. De nem csak őrá, hiszen a törvény hatálya alá tartozó területeken a vadászati jog gyakorlása is erdei haszonvételek minőségű. Így az elvárás az ezeken a területeken vadgazdálkodást végzőkre is vonatkozik.

Az erdőgazdálkodók és az erdőterületen vadgazdálkodók is ugyanazt az ökoszisztémát „használgják”, azonban annak más-más elemével gazdálkodnak. Ennek megfelelően az előbbi elsősorban fát vesz ki a rendszerből, utóbbi pedig jellemzően vadat. Korunkban mindkét fél igyekszik az általa végzett tevékenységet a legnagyobb gazdasági haszon elérése mellett folytatni, hiszen az állami tulajdonban lévő részvénytársaságok és a magán erdőgazdálkodók teljes mértékben, illetve a vadászati jogot hasznosító különböző vadásztársaságok többsége is (sajnos) profitorientált. Önmagában az a tény, hogy az erdőből bizonyos mértékű haszonvételek történnek, teljesen természetes jelenségnek tekinthető. Az embernek szüksége van fára, vadra, gombára stb., mint nyersanyagokra és ezeket az erdei ökoszisztéma biztosítja számunkra. A kérdés az, hogy az egyes haszonvételek mennyire terhelik meg magát az erdőt, az ott előforduló, közvetlenül nem hasznosított élő szervezeteket, illetve az erdő hosszú távú fennmaradását biztosí-

1. ábra: Az erdei vadkár alakulása folyó értéken országos összesítésben 1959-2009 között (OVA adatai alapján)

tó tényezőket. Az új Etv. szemléletében egyértelműen az erdei ökoszisztéma egészének érdekében igyekszik a gazdálkodást szabályozni.

Az erdőgazdálkodók és a vadgazdálkodók közötti ütközések frontvonala az erdei vadkár, melynek „történelme” van már hazánkban. Az 1. ábrán az Országos Vadgazdálkodási Adattár adatai alapján láthatjuk az erdei vadkár alakulását az elmúlt néhány évtizedben. A hetvenes évek végén megindult meredek emelkedés az ezredforduló utáni első évekig tartott, majd két kiugró értéktől eltekintve az utóbbi években erőteljesen csökkenő tendenciát mutat.

Bár az adatsorok csak 1959-től állnak rendelkezésre, az erdei vadkár már jóval korábban ismert volt szakmai körökben. Hogy az első előfordulása mikor történelmet, azt biztosan nem lehet megmondani, mindenesetre az 1883. évi XX. törvény 7. §. már a következőképpen rendelkezett: „A fővadak (szarvas, dāmivad) által a vetésekben, ültetvényekben, vagy más gazdálkodási és erdészeti ágakban okozott minden kárért azon birtokos vagy haszonbérelő kinek vadászterületén az említett fővad tenyésztetik, teljes kárpótlással tartozik.” A vadkárok kezelésére pedig már ez idő tájt is számos ötlet és gyakorlati módszer megjelent, azonban a „legjobb védőszer bizonyára a vadaknak elszaporodását rendszeres lelövésével, illetve a vadászat igen ésszerű gyakorlása útján megakadályozni...” (*Ratkovszky*, 1898). Vagyis a károk keletkezéséért már ekkor (120 évvel ezelőtt) elsősorban a

nagyvad (és itt leginkább a gímszarvas kerül előtérbe) elszaporodását tették felelőssé. Ez idő tájt a gímszarvas és a vaddisznó országos terítéke (a történelmi Magyarországon) 3000 és 5000 példány között alakult (*Faragó*, 2009). Ha követjük az idő fonalát, akkor folyamatosan a „túlszaporodott” nagyvad, mint „a bajok fő forrása” gondolattal találkozunk. Az 1910-ben megjelent, *Magyarország a Wiener Nemzetközi Vadászati Kiállításon* c. emlékkönyvben külön fejezet foglalkozott a témával, „a fővad túlszaporodása” címmel. Írója *Sugár Károly* (országos vadászati felügyelő) szerint „... egyes vadászterületeink ma már csakugyan olyan túltermelésről számolhatnak be, amely nem csak az erdő- és mezőgazdaság nagymérvű megkárosodásával jár karöltve, hanem a fővadnak elsatnyulásával is.” *Bencze Lajos* professzor az iménti megállapítás kapcsán feltette a kérdést, hogy vajon mekkora volt ebben az időben, vagyis a XX. század elején a túlszaporodottnak mondott szarvasállomány? Az 1908-as teríték a szerző szerint 9260 példány, ez alapján pedig a törzsállományt ennek háromszorosára becsülte, tehát feltehetően 30 ezer szarvas lehetett az akkori Magyarország területén. A két világháború között (az 1937/38-as vadászati idényben) 6450 szarvas került terítékre (*Nikolits*, 1940), amely alapján Bencze a törzsállományt mintegy 20 ezerre becsülte (*Bencze*, 1991). Ehhez képest *Nikolits* (1940) már túlszaporodott szarvasállományról ír, mely „sáska módjára lerágja a vágásokat, ültetéseket...”.

* Szent István Egyetem, Vadvilág Megőrzési Intézet, Gödöllő

Harminc évvel később, az 1960-as évek vadgazdálkodásának értékelése alapján az Országos Erdészeti Főigazgatóság vadászati osztályvezetője úgy vélte, hogy a vadkárok kapcsán a fő problémát a gímszarvas okozza, melynek „túlnőtt populációit nem képes eltartani az erdőterület” (Tóth, 1970). Ez idő tájt a becsült állomány nagyság mintegy 20-25 ezer körül alakult (OVA). A hetvenes évek elején a szarvasállomány túlszaporodásáról és helyenkénti minőségromlásáról számol be a MAVOSZ akkori főtitkára, amikor a hivatalos statisztikák szerint 32-36 ezer szarvas becsültek hazánkban (Koller, 1971). A hetvenes évek végén a szarvas károkozását egyre élesebb problémaként érzékelik, és erőteljes állománycsökkentést javasolnak. A statisztikák szerint 39 ezerre tehető az állomány, de „mértékadó számítások szerint legalább 60 ezer” lehet a valóságban (Berdár és Mátrai, 1978). A nyolcvanas évek közepén a MÉM Erdészeti és Faipari Hivatalának főelőadója szerint főleg a szarvas és a vaddisznó túlszaporodása miatt emelkedtek a mezőgazdasági és az erdőgazdasági károk; ekkor mintegy 55 ezerre becsülték a szarvas-törzsállományt (Mátrai és Járásí, 1986). Ez utóbbihoz hozzátartozik, hogy a terítékadatokból visszaszámolva a valóságban a nyolcvanas évek végén már a 100 ezres nagyságot is valószínűleg elérte, ennek ellenére ökológiai értelemben túlszaporodásról még ekkor sem lehetett beszélni (Csányi, 2000).

Természetesen mindig volt más vélemény is a vadkárokléma kapcsán, nemcsak a vadlétszámokban látták minden gond eredőjét. Ezekből érdemes néhányat felelevenítenünk, hiszen az egyoldalú megközelítés ügyesen torzítja a valóságot, ezért a dolgokat mindig körül kell járni. *Bencze Lajos* professzor a vadkárok nagymértékű elterjedését egyrészt az erdő élővilágának növényi fajokban való elszegényedésével, másrészt a növényevő vadállomány helyenkénti túlszaporodásával magyarázta. Hangsúlyozta, hogy „a vad már egy évszázada növekvő károsításával szakadatlanul jelzi az erdők összetételében és állapotában bekövetkezett kedvezőtlen változást, az erdőgazdálkodás helytelen voltát.” (Bencze, 1961). Az iménti gondolatokat megerősítik a *Balsay László* (erdészettervező, Kapuvár) által tapasztaltak, aki a hatvanas évek elején a következő véleményt fogalmazta meg: „Negyven évvel ezelőtt a 2800 hektáros égererdőben 1350 darab szarvas telett át bögéstől késő tavaszig

anélkül, hogy az erdőben számottevő kárt okozott volna; ...most, hogy erdőművelésünkben bizonyos irányt változtattunk, komoly problémánkká vált a szarvaskárosítás, pedig a szarvasállomány a réginék 5%-ára csökkent, az erdőállományunk pedig 120%-ra emelkedett! Vagyis ami ment 1350 db szarvas mellett az égeresekben, az nem megy 65 db szarvas mellett az új nyárasításokban.” A szerző az erdei vadkár problémája kapcsán kimondta, hogy „...a változott erdőművelési technika folyományaképpen csökkent az erdők vadtüro képessége...” és ez egyértelműen jelzi, hogy az alkalmazott erdőgazdálkodási mód bizony igen fontos szerepet játszik a keletkező vadkár mértékében (Balsay, 1962). Ez persze egyáltalán nem azt jelenti, hogy az aktuális nagyvadsűrűség ne számítana. Ellenkezőleg, pontosan arra világít rá, hogy nagyon is számít, azonban egy adott nagyságú vadsűrűség nagyon eltérő hatást képes kifejteni! Ez pedig nagymértékben függ az alkalmazott erdőgazdálkodási módtól és az annak következtében kialakuló erdő állapotától. Harminc évvel később *dr. Mátrai Gábor* (MÉM Erdészeti és Faipari Hivatalának főelőadója) alaphelyzetnek tekintette, hogy a nagyvadállomány túlszaporodott Magyarországon, emellett viszont azt is kifejtette, hogy *a nem megfelelő erdőgazdálkodási munkálatok döntően meghatározzák a károk mértékét* (Kovács, 1990).

Summa summarum, az elmúlt mintegy 120 évben (!) mindig volt olyan szakember (általában többen is), aki sokallta, úgymond „túlszaporodottnak” tartotta a nagyvadállományt, elsősorban pedig a gímszarvast. Ez pedig azért is rendkívül érdekes, mert ha az említett időszak azon részét nézzük, amely a mai Magyarország területére vonatkozó adatokat mutatja, akkor bizony azt találjuk, hogy 20 ezertől 90 ezerig változott a becsült szarvasállomány nagysága. Ez idő alatt szépen bevette magát a szakmai köztudatba, hogy a nagyvad „túlszaporodott”, és még ma is a legtöbb erdőgazdálkodással kapcsolatos előadás végén már rutinszerűen elhangzik az üzenet, hogy a nagyvadállományt csökkenteni kell. A 2009 októberében megrendezett Erdő és vadállomány konferencia előadásaiából néhány gondolat: – az erdő természetességi állapotának megőrzése ilyen vadlétszám mellett teljesíthetetlen; – a nagyvadlétszám jelenlegi szintje a természeti értékek megmaradását veszélyezteti; – az erdész szempontjából mindig sok a vad

(Zétényi, 2009a). Egy héttel később egy rendkívül hasznos és színvonalas, terepi bemutatóval is egybekötött rendezvényen, melyet Tarvágásból száralásba címmel szervezett a Vas megyei MGSZH Erdészeti Igazgatósága, lehetőség volt megtekinteni átalakító üzemmódú erdőrészeleteket. Jó érzés volt látni, hogy kerítés nélkül és a jelenlegi vadlétszám mellett bizony szép volt a lékekben az újulat. Ennek ellenére radikális nagyvadlétszám-csökkentést javasolt Vas megyére vonatkozóan az Erdészeti Igazgatóság vezetője (Zétényi, 2009b). Miért? Úgy gondoljuk, hogy annyira megszoktuk már a sokszor ismételtetett gondolatot – *sok a nagyvad* –, hogy már egyáltalán nem is figyelünk a valós helyzetre. Pedig ezt kellene tennünk! Természetesen lehet, hogy helyenként be kell avatkozni a vadállomány csökkentése érdekében, ám azt ne azért tesszük, mert a megengedett 380 szarvas helyett 450 szerepel a papíron. Ha elérjük a kívánt számot, akkor az utána keletkező kárt talán nem kell majd kifizetni? Hiú ábránd. A vadgazdálkodónak – függetlenül attól, hogy mennyi szarvast jelent – a keletkező károkat a jogszabályok szerint meg kell térítenie (Csányi, 2000). Nem az a fontos, hogy mennyi szarvas van a területen, hanem az, hogy ez milyen hatást jelent a környezetre (Csányi, 2010). Ezt kell figyelemmel kísérnünk, és vizsgálunk annak érdekében, hogy valós adatok alapján dönthessünk a beavatkozásokról.

Az erdei ökoszisztémával gazdálkodók egymásra utaltak éppúgy, ahogy a világon minden és mindenki. A jelenlegi helyzetben nem szabad régről folyó eldönthetetlen viták sodrába keverednünk. Nincs értelme. Az új Erdőtörvény elvárásai szerinti gazdálkodással az erdő mindenképpen nyer, ezáltal pedig mi magunk is. A kezdeti nehézségek és az átmeneti időszakok sikeres túléléséhez az erdőgazdálkodónak és a vadgazdálkodónak a korábbiaktól lényegesen komolyabb együttgondolkodását kell megvalósítani. Közös munkára van szükség, nem pedig az aktuálisan fennálló erőviszonyok szerint eldöntött beavatkozásokra. Véleményünk szerint fontos újra tisztázni olyan alapvető fogalmakat, mint a vadkár. Fontos kidolgozni a keletkező károk felmérésének korrekt módszerét. Fontos vizsgálni és folyamatában látni egy-egy élőhelyen a vad és környezete viszonyát. Mindezekről cikkünk következő részében fogunk részletesen szólni.